

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

АРАНЧІЙ Владислав Олегович - здобувач Науково-дослідного інституту публічного права

УДК 342.9

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених стосовно тлумачення поняття «охорона» виділено найбільш важливі характеристики цієї категорії. На основі узагальнення теоретичних підходів науковців, а також норм чинного законодавства, сформульовано авторський підхід щодо визначення поняття «охоронна діяльність». Виділено перелік характерних ознак цієї категорії.

Ключові слова: охорона, охоронна діяльність, суб'єкт, правове регулювання.

Постановка проблеми

Захист законних прав, свобод та інтересів людини і громадянина є одним із ключових природних прав належних кожній, без виключення, особі від народження. Підтвердження даного положення можна знайти в Конституції України, в якій закріплено: 1) кожен має право захищати своє життя і здоров'я, а також життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань; 2) кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань; тощо [1]. Для реалізації цих конституційних положень існують різні державні та приватні інституції та механізми, кожен з яких надає можливість відстоювати людині і громадянину свої законні права, свободи та інтереси у відносинах з державою, а також іншими фізичними та/або юридичними особами. Одним із таких інститутів є охоронна діяльність, яка має складний та неоднозначний зміст.

Стан дослідження

Окремі проблемні питання, присвячені здійсненню охоронної діяльності в Україні, в своїх наукових працях розглядали: М.О. Акімов, Е.Е. Бекірова, О.П. Євсєєв, М.В. Завальний, Ю.О. Загуменна, Л.І. Каленіченко, І.А. Костяков, В.І. Куріло, В.О. Кучер, М.М. Мазепа, С.С. Мазур, Р.В. Миронюк, І.Л. Невзоров, О.М. Правоторова, М.В. Сийплові, В.Б. Скоморовський, Ю.М. Хміляр, П.В. Хотенець та багато інших. Втім, враховуючи сучасні виклики та реалії, у зазначеній сфері залишається велика кількість проблем, як теоретичного, так і практичного характеру.

Мета та завдання дослідження

Мета статті полягає у тому, щоб визначити поняття та розкрити особливості охоронної діяльності в Україні. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: розкрити загальнотеоретичний зміст поняття «охорона»; узагальнити наукові підходи вчених щодо визначення терміну «охоронна діяльність»; розкрити положення норм чинного законодавства, яке відповідну діяльність регулює.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна статті полягає у тому, що в ній дістало подальшого розвитку опрацювання теоретичного підходу щодо визначення поняття та окреслення особливостей охоронної діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу

Починаючи наукове дослідження необхідно відзначити, що в науковій літературі існує чимала кількість підходів до тлумачення поняття охорона, на основі чого відзначено, що це складне явище яке передбачає: по-перше, забезпечення такого стану, за якого безпеці та недоторканості певного об'єкта не буде нічого загрозувати; по-друге, діяльність спрямовану на оперативний захист об'єкту охорони від негативних явищ, їх відвернення та мінімізацію шкідливих наслідків. А відтак, охорона є активною категорією, яка має свій механізм функціонування та знаходить своє відображення у врегульованій нормами чинного законодавства діяльності спеціальних суб'єктів. При цьому, остання має багато різновидів, як то: охорона праці, охорона довкілля, охорона навколишнього середовища, тощо. Безпосередньо охоронна діяльність є самостійною категорією та різновидом широкого явища охорони, що має власну систему правового регулювання, поняття та особливості.

Відповідно до Закону України «Про охоронну діяльність» охоронна діяльність – це надання послуг з охорони власності та громадян. До переліку цих послуг Закон відносить: 1) охорону майна громадян; 2) охорону майна юридичних осіб; 3) охорону фізичних осіб [2]. Законодавець надає досить вузьке, лаконічне, визначення досліджуваної категорії з яким багато науковців не згодні. Наприклад, М.В. Сийпюкі доводить, що охоронна діяльність не обмежується наданням послуг з охорони життя та здоров'я фізичних осіб та їх власності на договірних засадах. Якщо мова йде про державних суб'єктів охорони, то такою діяльністю займаються лише підрозділи поліції охорони в структурі Національної поліції України. Вони здійснюють охорону нерухомих та рухомих об'єктів, в тому числі вантажів, місць зберігання цінностей, забезпечують особисту безпеку громадян. Інші суб'єкти державної охоронної (правоохоронної) діяльності здійснюють останню з іншою метою, яка визначається спеціальними нормативно-правовими актами. Окрім цього, є низка нормативно-правових актів, які визначають порядок

здійснення охоронної діяльності державних та недержавних суб'єктів [3, с.148-149].

В.І. Курило визначає послуги з охорони власності й охорони громадян як вид господарської діяльності, який за своїм суб'єктним складом і змістом вкладається у цивільно-правові зобов'язальні правовідносини та здійснюється на підставі законодавчих та інших нормативно-правових актів або державних ліцензій на право надання послуг з охорони власності, крім окремих особливо важливих об'єктів права державної власності й охорони громадян [4, с.9]. Досить широка характеристика охоронної діяльності надається О.В. Тур'яном, В.Б. Скоморовським та Ю.М. Хмиляром: «Охоронна діяльність в Україні визначається як надання послуг фізичним та юридичним особам підприємствами, що мають спеціальний дозвіл (ліцензію) органів внутрішніх справ, з метою захисту законних прав та інтересів своїх клієнтів. Охоронна діяльність вимагає певної специфікації та підготовки, які необхідні для протидії будь-яким посяганням. Головна мета діяльності охоронця – охорона матеріальних цінностей держави і приватної власності або ж окремих особистостей. Зміст діяльності полягає в ретельному спостереженні за об'єктом спостереження і попередженні або усуненні протиправних посягань на об'єкт охорони. Нормативна база діяльності охоронних підприємств, комерційних служб охорони та безпеки передбачає, що як за функціями, так і за своїми завданнями суб'єкти недержавної охоронної діяльності повинні бути віднесені до суб'єктів правоохоронної діяльності» [5, с.118-119].

Як зазначає О.П. Угровецький, охоронна діяльність – це професійна діяльність суб'єктів господарювання, яка включає систему правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, пов'язаних із збереженням належного ім майна, забезпечення особистої безпеки фізичних осіб. Метою здійснення охоронної діяльності є: забезпечення реалізації єдиної державної політики в галузі охорони власності та громадян; сприяння демонополізації в галузі охорони власності та охорони громадян за договорами, розвитку підприємництва та конкуренції; залучення ресур-

сів суб'єктів підприємницької діяльності на покращення охорони власності та охорони громадян за договорами; забезпечення законності в діяльності охоронних підприємств, високого рівня якості послуг по охороні, які ними надаються [6, с.21-22].

Проведення детального опрацювання наукових визначень охоронної діяльності та її ключових ознак показало, що більшість вчених наділяють категорія значено ширшим змістом ніж той, який представлено в законодавчих положеннях. На їх погляд, охоронна діяльність включає в себе не тільки надання охоронних послуг, але й сукупність супутніх організаційно-управлінських, правових, соціально-виховних та інших забезпечувальних дій. Крім того, більшість науковців підкреслюють «професійність» охоронної діяльності, як різновиду роботи осіб із спеціальними знаннями, навичками та вміннями, а також її знаходження на стику публічних та приватних інтересів, так як може здійснюватися особами як приватного сектору, так і представниками держави.

Таким чином, охоронна діяльність – це врегульований нормами чинного законодавства напрямок роботи спеціально уповноважених суб'єктів, що спрямовано на надання охоронних послуг у вигляді охорони життя, здоров'я, прав, свобод та інтересів, а також майна фізичних та/або юридичних осіб від протиправних посягань (переважно фізичного характеру), а також здійснення інших організаційно-розпорядчих, юридичних, економічних, соціально-виховних заходів та дій, орієнтованих на забезпечення відповідної охорони.

Особливостям охоронної діяльності, виходячи із запропонованого визначення, притаманні декілька важливих аспектів. Першим є те, що охоронна діяльність одночасно задовольняє приватні та публічні інтереси одночасно. Як пише Ю.А. Тихомирова та М.М. Почтовий, публічні інтереси – це в прямому сенсі слова спільні інтереси, свого роду усереднення особистих, групових інтересів. Це суспільні інтереси, без задоволення яких неможливо забезпечити цілісність, стійкість і нормальний розвиток організацій, держав, націй, соціальних верств, нарешті, суспільства в цілому. Це – офіційно

визнані інтереси, які мають підтримку держави і правовий захист. Отже, публічний інтерес є визнаний державою і забезпечений правом інтерес соціальної спільності, задоволення якого служить умовою і гарантією її існування і розвитку [7, с.216]. Цікаву думку щодо співвідношення приватних та публічних інтересів надав О.І. Миколенко, наголосивши: інтереси суб'єктів правовідносин можна поділити на три види: 1) інтереси окремої особи чи невеликої групи осіб, які визнаються і захищаються державою (матеріальний достаток, гідно оплачувана робота і інші); 2) інтереси суспільства, які визнаються більшою частиною суспільства і забезпечуються державою (зниження рівня криміногенної обстановки шляхом забезпечення громадського порядку, захист здоров'я і життя людей через ліквідацію наслідків аварій, катастроф і інші); 3) інтереси держави, які визнаються всім суспільством і які є важливими для нормального функціонування держави як політико-територіальної організації суспільства (збереження державного режиму та форми правління в країні шляхом захисту конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості України, тощо) [8, с.102-103].

В аспекті суспільно-правових відносин, які виникають за фактом реалізації охоронної діяльності відбувається зіткнення приватних та публічних інтересів, які взаємно реалізуються. Так, з одного боку, відбувається забезпечення ключових прав людини і громадянина на особисту недоторканість, безпеку їх власності, охорону життя та здоров'я від протиправних посягань та інших законних можливостей за рахунок користування охоронними послугами. З іншого боку, через надання повноважень окремим суб'єктам провадити охоронну діяльність держава реалізує покладені на неї Конституцією обов'язки із створення безпечних умов існування людей, адже відповідно до статті 3 Основного закону: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною

за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1].

Друга особливість пов'язана із принципом добровільності послуг в сфері охоронної діяльності. За своїм значенням послуга – це результат, принаймні, однієї дії, що обов'язково виконується у взаємодії між постачальником та замовником, і який, зазвичай, є нематеріальним. Надавання послуги може охоплювати: 1) дії, виконувані з матеріальною продукцією, наданою замовником (наприклад, автомобіль, що підлягає ремонту); 2) дії, виконувані з нематеріальною продукцією, наданою замовником (наприклад, з декларацією про отримані доходи, необхідною для обчислення розміру податку); 3) надавання нематеріальної продукції (наприклад, надавання інформації в контексті передавання знань); 4) створення сприятливих умов для замовника (наприклад, у готелях і ресторанах) [9, с.91-92]. Отже, послуга – це виконання однією стороною, якихось дій нематеріального характеру на користь іншої, що відбувається за добровільною згодою та домовленістю між ними і найчастіше має оплатний характер.

Здійснення охоронної діяльності цілком підпадає під зазначену модель суспільно-правових відносин в яких є сторона, що забезпечує надання охоронних послуг та відповідно, їх замовник, який користується результатами їх здійснення та надає за це винагороду, тобто, сплачує, або задовольняє інтереси суб'єктів реалізації іншим чином.

Цілком особливим також є характер самих охоронних послуг, який непритаманний іншим сферам суспільної діяльності. За Законом України «Про охоронну діяльність» вони складаються із охорони майна та охорони фізичних осіб. В першому випадку мова йде про діяльність з організації та практичного здійснення заходів охорони, спрямованих на забезпечення недоторканності, цілісності визначених власником і належних йому будівель, споруд, територій, акваторій, транспортних засобів, валютних цінностей, цінних паперів та іншого рухомого і нерухомого майна, з метою запобігання та/або недопущення чи припинення протиправних дій щодо нього, для збереження

його фізичного стану, припинення несанкціонованого власником доступу до нього та забезпечення здійснення власником цього майна всіх належних йому повноважень стосовно нього [2]. Що стосується охорони фізичних осіб, то її згаданим раніше Законом визначено, як діяльність з організації та практичного здійснення заходів охорони, спрямованих на забезпечення особистої безпеки, життя та здоров'я індивідуально визначеної фізичної особи (групи осіб) шляхом запобігання або недопущення негативного безпосереднього впливу факторів (діяльності або бездіяльності) протиправного характеру [2]. Отже, законодавчі визначення показують: охорона майна та фізичних осіб – це унікальні різновиди послуг, які можуть надаватись фізичним та юридичним особам. Вони передбачають дії та заходи особливого характеру, складності та важливості, у зв'язку із чим є обмеженими та надаються спеціальними суб'єктами за наявності дозволу від держави.

З вищевикладеного можна виділити наступну, четверту особливість, пов'язану із професійним характером охоронної діяльності. Зауважимо, згідно до положень Кодексу законів про працю (далі – КЗпП) професія – вид занять – це сукупність близьких за трудовими функціями видів трудової діяльності, що можуть вимагати певної професійної та/або освітньої кваліфікації працівника [10]. Професію у загальному значенні можна визначити, як тип кваліфікованої систематично здійснюваної діяльності, яка потребує наявності теоретичних і практичних знань, вмінь, навичок та, в окремих випадках, особливих морально-ділових якостей. Специфіка послуг, які надаються в рамках охоронної діяльності доводить, що їх здійснення можливе лише спеціально підготовленими особами, які обізнані в юридичних питаннях охорони, володіють спеціальними знаннями та навичками в сфері забезпечення безпеки фізичних та юридичних осіб.

Висновки

У підсумку представленого наукового дослідження наголосимо, що охоронна діяльність є специфічним видом суспільно-значимої активності спеціальних суб'єктів,

якій характерне: 1) дуальний характер, адже спрямована на одночасне задоволення приватних та публічних інтересів; 2) відбувається за принципом добровільності, згідно з яким послуги надаються користувачам у разі їх особистого суб'єктивного волевиявлення та запиту; 3) передбачає надання спеціальних, визначених законодавством охоронних послуг; 4) це діяльність професійна, яка передбачає надання охоронних послуг спеціально навченими особами із спеціальними навичками, уміннями. Виділені особливості показують нетиповий, комбінований зміст охоронної діяльності, в якому наявний значний державно-владний аспект.

Література

1. Конституція України: закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Офіційний вісник України. 2010. №72/1. Ст.2598.
2. Про охоронну діяльність: закон. Відомості Верховної Ради України. 2013. №2. Ст.8.
3. Сийплові М.В. Поняття й ознаки охоронної діяльності. Харків. Особливості застосування антикорупційного законодавства: від розслідування до вироку суду. 2019. С.148-149.
4. Куріло В. І. Організаційно-правові засади надання охоронних послуг : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2002. 20 с.
5. Скоморовський В.Б., Хміляр Ю.М. Охоронна діяльність, її поняття та зміст,

SUMMARY

In the article, based on the analysis of scientific views of scientists regarding the interpretation of the concept of «protection», the most important characteristics of this category are highlighted. Based on the generalization of the theoretical approaches of scientists, as well as the norms of the current legislation, the author's approach to defining the concept of «security activity» was formulated. A list of characteristic features of this category is highlighted.

Keywords: security, security activity, subject, legal regulation.

шляхи удосконалення. Правничий вісник Університету «КРОК». 2018. №32. С.117-122.

6. Угровецький О.П. Національний університет внутрішніх справ: дис...канд. юрид. наук : Харків: Національний університет внутрішніх справ. 2004. 224 с.

7. Почтовий М.М., Тихомирова Ю.А. Про співвідношення публічних і приватних інтересів у кримінальному судочинстві. Юридична наука. 2020. №8(110). С.214-220.

8. Миколенко О.І. Публічний і приватний інтерес в адміністративному праві. Правова держава. 2016. №24. С.100-104.

9. Тищенко Ю. Поняття «послуга»: в міжнародному та вітчизняному праві. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2018. №4. С.89-98.

10. Кодекс законів про працю України: закон від 10.12.1971 №322-VIII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Додаток до №50.